

ti, s. 7-9, 33, 244; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 41, 46-47, 351-352, 630-632; Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, s. 97; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul 1983, tür.yer.; a.mlf., "Fâtih-Süleymâniye Medreseleri Ders Programları ve İcâzetnâmeler", *VD*, XIII (1981), s. 171-206; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 112-113; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, I, 58; Fahri Unan, *Kuruluşundan Günümüze Fâtih Külliyesi*, Ankara 2003; R. Anhegger, "Eski Fâtih Camii Meselesi", *TD*, VI/9 (1954), s. 145-155; Bahaeddin Yediyıldız, "Sosyal Teşkilatlar Bütünlüğü Olarak Osmanlı Vakıf Külliyesi", *TK*, XIX/219 (1981), s. 262-271; Cavit Baysun, "Mes-cid (Osmanlı Devri Medreseleri)", *İA*, VIII, 73-74; Mehmet İpşirli, "Şahn-ı Thamân", *EP* (İng.), VIII, 842-843.

FAHRİ UNAN

SAHNÛN (سحنون)

Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd
b. Habîb et-Tenûhî
(ö. 240/854)

**Mâlikî mezhebinin oluşumunda
ve Kuzey Afrika'ya yayılmasında
önemli katkıları olan fakih.**

160 (777; başka bir rivayete göre 161/778) yılında muhtemelen, Kayrevan'a yaklaşık 100 km. uzaklıktaki Menzilüsklâb köyünde doğdu. Aslen Şamlı (Humus) bir Arap ailesine mensuptur. Zekâsı ve güçlü kavrayışı sebebiyle keskin görüşlü bir kuşun adı olan "Sahnûn" (tercih edilmeyen okunuşu Suhnûn) lakabıyla meşhur oldu (İbn Mekî, s. 199; Humus şehri yakınlarında bir köyde doğduğu rivayeti için bk. Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 364; İbn Hallikân, III, 181). Buhlûl b. Râşid, Abdullah b. Gânim, Muâviye b. Fazl es-Sumâdhî, Ebû Hârice Anbese b. Hârice, Abdullah b. Ebû Hassân el-Yahsubî ve Ebû Zeyd er-Ruaynî gibi Kayrevan âlimlerine öğrencilik yaptı. Medine'ye giderek İmam Mâlik'ten ders alma imkânı bulamadığı için *el-Muvaţta'*i dinlemek ve Mâlik'in fikhî görüşlerini daha iyi öğrenmek amacıyla Tunus'ta İbn Ziyâd el-Absî'nin ders halkasına katıldı; ayrıca Abdülkerîm b. Ebû Kerîme ve Abdürrahîm b. Eşres'ten faydalandı. Daha sonra doğuya ilim yolculuğuna çıktı. Kahire'de İmam Mâlik'in öğrencileri İbnü'l-Kâsım, İbn Vehb, Eşheb ve Abdullah b. Abdülhakem; Medine'de Mâlik'in öğrencileri Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ, Ma'n b. İsâ, İbnü'l-Mâcişûn, Mutarrif b. Abdullah ve Saîd b. Dâvûd ez-Zenberî; Mekke'de Süfyân b. Uyeyne ve Dimaşk'ta Velîd b. Müslim ile Eyyûb b. Süveyd el-Himyârî'den ders al-

dı; Abdurrahman b. Mehdî, Vekî' b. Cerâh, Hafs b. Gıyâs, Yezîd b. Hârûn ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî gibi âlimlerden ilim öğrendi. Sahnûn'un, Kayrevanlı çağdaşı Ebû Zekeriyâ Muhammed b. Rüşeyd ile birlikte çıktığı ilim yolculuğunu 191 (807) yılında tamamlayarak Kayrevan'a döndüğü bilinmekle birlikte bu yolculuğa hangi tarihte çıktıkları konusunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır; Kâdî İyâz iki ayrı yolculuğun söz konusu olabileceği kanaatinde-dir (*Tertibü'l-medârik*, IV, 46-47).

Sahnûn üzerinde en fazla etkisi olan hocaları Buhlûl, İbn Ziyâd ve İbnü'l-Kâsım'dır. Eğitiminin ilk döneminde ehl-i Medîne ve Mâlik'in zihniyet ve tavrını benimsemiş olan Buhlûl'un yakınında bulunarak ondan çok etkilenen Sahnûn, Kayrevan'da Irak ve Ebû Hanîfe fikhının yaygın olması-na karşılık kendisi Mâlik'in görüşlerini en iyi şekilde öğrenmek istediğinden onun tavsiyesiyle Tunus'ta İbn Ziyâd'ın yanına gitti. Çünkü İbn Ziyâd, İfrîkiye muhitinde ilk defa *el-Muvaţta'*ı rivayet eden ve Mâlik'in fikhını en iyi bilen kişi olarak tanınmıştı. Ondan *el-Muvaţta'*ı rivayetini dinleyip icâzet alan Sahnûn, Kayrevanlı hocalarından tatmin edici bir şekilde öğrenemediği Mâlik'in fikhî görüşlerini de öğrendi ve Kayrevan'a döndükten sonra malî sıkıntı içinde olmasına rağmen imkân buldukça Tunus'a giderek kendisinden faydalanmaya devam etti (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 350). Sahnûn'un iyi bir fıkıh nosyonu kazanmasında, Mâlik'in yanı sıra Ebû Hanîfe'ye de öğrencilik yapan ve onun fıkıh anlayışından etkilenen İbn Ziyâd'ın önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Mısır'da Mâlik'in meşhur öğrencilerinden ilim öğrenen Sahnûn'un asıl ilgisi İbnü'l-Kâsım'a yönelikti. Çünkü Mısır'a gidişinin belki de en önemli sebebi, hemşehrisi Esed b. Furât'ın İbnü'l-Kâsım ile birlikte hazırladığı *el-Esediyye* adlı kitabı Esed'den elde edemediği için kendisinin oluşturduğu nüshayı İbnü'l-Kâsım'a arz ederek üzerinde bir tashih çalışması yapmaktır. İbn Ziyâd'ın yanında yetiştikten sonra doğuya gidip bir süre Mâlik'e, ardından Ebû Hanîfe'nin öğrencisi Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye ve nihayet Mısır'da İbnü'l-Kâsım'a öğrencilik yaparak Kayrevan'a dönen (181/797) Esed b. Furât ve eseri *el-Esediyye* Kayrevan'da büyük ilgiyle karşılandı, fakat kitabın hem muhtevası hem üslûbu çok geçmeden ehl-i Medîne fikhını benimseyenlerin tepki ve eleştirilerine mâruz kaldı. Eleştirenler arasında Esed'in derslerine katılan Sahnûn da bulunuyordu. Muhtemelen bu eleştirileri sebebiyle Esed,

bütün öğrencilerinin rahatlıkla elde edebildiği *el-Esediyye* nüshasının onun eline geçmesini istememiştir. Bunun üzerine Sahnûn başkaları aracılığı ile kendi nüshasını oluşturdu ve İbnü'l-Kâsım'a sunmak üzere Mısır'a götürdü (*a.g.e.*, I, 262; krş. İbn Hallikân, III, 181). Onun bu yolculuğa çıkmasında, Kayrevan'da Mâlik'in görüşlerini esas alan güçlü bir fıkıh geleneğinin henüz oluşmaması yanında Ebû Hanîfe'nin temsil ettiği Irak fikhının gelişmesine de katkıda bulunan Esed b. Furât'ın ve Mâlik'in fikhını doğru yansıtmadığını düşündüğü eseri *el-Esediyye*'nin yoğun bir ilgi görmesi, buna karşılık kendisinin bu gelişmeye karşı koyabilecek ilmi birikim ve şöhrete sahip olmaması da etkili olmuştur. Sahnûn, Mısır'da bir süre kaldıktan sonra muhtemelen 188 (804) yılında hac yolculuğuna çıkan hocaları İbnü'l-Kâsım, İbn Vehb ve Eşheb ile birlikte Hicaz'a gitmiş olmalıdır (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 348-349; Necmeddin el-Hentâtî, s. 46-49).

İki yıldan fazla bir süre Mekke ve Medine'de kaldığı anlaşılan Sahnûn, Mâlik'in Medineli öğrencileriyle görüşerek ehl-i Medîne ve Mâlik'in fikhına dair birikimini gözden geçirme ve geliştirme imkânı buldu; Ehl-i Hicaz'ın temsilcilerinden Süfyân b. Uyeyne'den fıkıh ve hadis okuyup icâzet aldı (Kâdî İyâz, IV, 50); ayrıca devrin önemli hadis âlimlerine öğrencilik yaparak 191'de (807) güçlü bir ilmi birikimle Kayrevan'a döndü. Beraberinde götürdüğü en önemli kaynak, *el-Esediyye* üzerinde İbnü'l-Kâsım ile birlikte yaptıkları tashih çalışması sonucunda ortaya çıkan ve daha sonra *el-Müdevvene* diye adlandırılacak olan eserin müsveddesi niteliğindeki derlemidir. Sahnûn ayrıca İbnü'l-Kâsım, Eşheb ve İbn Nâfi' başta olmak üzere İmam Mâlik'in bazı öğrencilerinin onun ders halkasında derledikleri fikhî meselelere (mesâil) dair soru-cevap tarzındaki notlarını (*Semâ'u İbnü'l-Kâsım*, *Semâ'u Eşheb*, *Semâ'u İbn Nâfi'* vb.), İbn Vehb'in *el-Muvaţta'*, *Kitâbü'l-Meğâzî* gibi kitaplarını, İbnü'l-Kâsım'ın *el-Muvaţta'*ı rivayetini, İbn Nâfi'ın Mâlik'ten rivayet ettiği ay ve yıldızlar hakkındaki kitabını beraberinde getirdi ve kendi öğrencilerine okuttu. Bunlara hocalarının fikhî görüş ve fetvalarına dair kendisinin tuttuğu notlarla (*Semâ'u Şahnûn min İbnü'l-Kâsım* gibi) rivayet ettiği hadis nüshalarını da eklemek gerekir. Öğrencilerinden İbn Vaddâh, Sahnûn'un yirmi dokuz semâ kaydını talebelerine okuttuğunu ve böylesine zengin birikime sahip başka bir kimseyle karşılaşmadığını söylemiştir (Kâdî İyâz, IV,

51; Abdurrahman b. Muhammed ed-Deb-bâğ – İbn Nâcî, II, 82). Sahnûn'un rivayet edeceği semâ kayıtlarının sağlam ve güvenilir olmasına dikkat ettiği ve bu konuda seçici davrandığı anlaşılmaktadır (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 373). O dönemde İbn Nâfî'nin Medine'de Mâlik'in ders halkasının başında bulunduğu düşünüldüğünde Sahnûn'un rivayet ettiği semâ kayıtları arasında *Semâ'u İbn Nâfî*'nin ayrı bir önem taşıdığı söylenebilir. Öte yandan Sahnûn, Mâlik'in ilk nesil öğrencilerinden Osman b. Kinâne, Muhammed b. Dînâr ve Mugire b. Abdurrahman'in muhtemelen Medine'de meşhur olan ve sadece Mâlik'in değil bütün Medine fukahasının görüşlerini içerdiği tahmin edilen kitaplarını da talebelerine okuttu (Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü*, s. 25, 75). Hocaları İbn Ziyâd, Abdullah b. Gânim, İbn Vehb ve İbnü'l-Kâsım'a ait dört ayrı *el-Muvaṭṭa'* rivayetini elinde bulunduran Sahnûn öğrencilerine daha çok İbnü'l-Kâsım'ın rivayetini okuttu, hatta bu rivayet özellikle Endülüslü Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivayetine karşı Sahnûn rivayeti olarak şöhret buldu. Sahnûn'un fıkhta İbn Ziyâd'ı daha üstün tuttuğu halde (Kâdî İyâz, III, 82) İbnü'l-Kâsım'ın rivayetini tercih etmesi, onun Mâlik'in fıkhaına bağlılığı ve İbn Ziyâd'ın *el-Muvaṭṭa'* rivayetinin oldukça erken bir döneme ait olması ile açıklanabilir. *el-Muvaṭṭa'*, İmam Mâlik'in yaklaşık kırk yıl boyunca sürekli geliştirerek tedvin ettiği bir eser olduğundan ömrünün son dönemlerinde kendisine öğrencilik yapanların rivayet ettiği eserin nüshaları ile erken tarihlerde öğrencilik yapmış olanların rivayet ettikleri nüshalar arasında muhteva açısından ve sistematik bakımdan önemli farklılıklar bulunuyordu (Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü*, s. 10; *DiA*, XXXI, 416).

Sahnûn, Kayrevan'a dönünce muhtemelen Menzîlûsıklâb köyüne yerleşip kendi ders halkasını oluşturdu; Kayrevan dışından ve özellikle Endülüsten pek çok öğrenci gelip derslerine katıldı. Verdiği dersler karşılığında ücret almayan Sahnûn geçimini temin etmek için ziraatla meşgul oluyordu. Muhtemelen babasından kalan büyük bir zeytin bahçesiyle bizzat ilgilediği ve bazan aylarca Kayrevan'a gidemediğinden Kayrevan'daki öğrencileriyle, yaklaşık 100 km. uzaklıkta bulunan bu köydeki evinde okuttuğu öğrencilerin bir kısmı birbirini hiç tanımadan icâzet alabiliyordu.

Kayrevan'a dönüp ilmi bir otorite haline gelmeye başladığı dönemden itibaren dört Ağlebî emîrinin yönetimine şahit olan Sahnûn'un onlarla ilişkileri oldukça sınırlı ve gergindi. Mecbur kalmadıkça kendileriyle görüşmemeye çalışır, hediye ve yardımlarını kesinlikle kabul etmez, soru ve fetva taleplerini karşılıksız bırakır, neredeyse bütün siyasi-ıdarî karar ve uygulamalarını eleştirirdi. Bu davranış aslında Sahnûn'a has olmayıp Sünnîliğin bölgedeki kalesi kabul edilen Kayrevan'da özellikle ehl-i Medîne ve Mâlik'e bağlı âlimlerce sürdürülen bir tavrı (Kâdî İyâz, neşreden giriş, I, 10-11; *Eİ²* [İng.], I, 248; IV, 827). Ancak sert mizaçlı bir kişiliğe sahip olan Sahnûn'un bu geleneksel tavır çok daha katı biçimde sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Başta oğlu Muhammed olmak üzere öğrencileri tarafından biraz daha ılımlı davranması konusunda zaman zaman uyarılan Sahnûn (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 355-356; Kâdî İyâz, IV, 64), bu tutumunu bir ilim adamı olarak taşıdığı dinî sorumluluk duygusu ve ilmi bağımsızlığını koruma arzusu ile açıklar, tarih boyunca devlet yöneticilerine yakın olan din âlimlerinin dini onların beklentilerine göre yorumlayıp yanlış fetvalar vermek zorunda kaldıklarını hatırlatırdı (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 357; Kâdî İyâz, IV, 76-77). Bununla birlikte Sahnûn'un siyasi muhalefet anlayışı klasik Sünnî muhalefet anlayışıyla sınırlı olup hiçbir şekilde yöneticilere isyanı içermeyişi anlaşılmaktadır (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 367-368). Bu muhalif tavrın bir diğer sebebi, Ağlebîler'in Mu'tezile ile yakın ilişkileri ve Emîr I. Ziyâdetullah döneminden (817-838) itibaren Abbâsî politikasına paralel biçimde Mu'tezile'nin resmî mezhep haline gelmesidir (Necmeddin el-Hentâtî, s. 98). Sahnûn, Vehb isimli sütkardeşinin cenaze namazını, Kayrevan kadısı ve aynı zamanda Esed b. Furât'ın damadı olan Mu'tezilî-Hanefî İbn Ebû'l-Cevâd kıldırıldığı için protesto etmiş ve bu yüzden Emîr Ziyâdetullah'ın tâlimatıyla cezalandırılmak üzereyken Vezir Ali b. Humeyd'in araya girmesi sonucu ceza almaktan kurtulmuştu. Emîr I. Muhammed'in kardeşi Ebû Ca'fer Ahmed b. Ağleb yönetimi ele geçirip halku'l-Kur'ân konusunda mihne politikasını başlattığında (231/846) Sahnûn bir defa daha Kadî İbn Ebû'l-Cevâd'ın hedefi haline geldi. Bir süre Sâhil bölgesinde bulunan Abdürrahîm b. Abdürabbîh'in Kasru Ziyâd adlı zâviyesinde gizlenen Sahnûn emîrin huzuruna çıkarılıp Kur'an'ın mahlûk olmadığı görüşünü beyan edince ev hapsiyle cezalandırılmasına karar verildi. Kapısına nöbetçiler dikildi, artık ders ve fetva veremeyeceği ilân edildi. Bir yıl boyunca ev hapsinde kalan Sahnûn, kardeşini devirip

iktidarı yeniden ele geçiren Emîr I. Muhammed'in değişen Abbâsî politikasına paralel biçimde mihne uygulamasını sona erdirmesi ve Mu'tezilî kadî İbn Ebû'l-Cevâd'ı azletmesiyle birlikte serbest bırakıldı. Yeni Kayrevan kadısının belirlenmesi için kendilerine danışılan ve çoğu Hanefî olan âlimler aday olarak Hanefî Süleyman b. İmrân'ı, Süleyman ise Sahnûn'u teklif etmişti. Aslında bu teklif, Hanefîler'e daha yakın görünen Mu'tezile ile Ehl-i sünnet arasında yeni bir denge kurmaya çalışan Emîr I. Muhammed için de uygundu. Sahnûn, yıllarca uzak durduğu ve birçok uygulamasına fetva vermediği emirden gelen bu teklifi önce reddetmesine rağmen bir yıl boyunca süren yoğun baskılar ve her türlü icraatına destek söz verilmesi sonucunda kabul etmek zorunda kaldı. Ağlebî hânedarı ve yöneticilerinin karıştığı yolsuzlukların üstüne gitmek şartıyla görevi kabul eden Sahnûn'un bir diğer şartı maaş almamaktı.

3 Ramazan 234 (31 Mart 849) tarihinde görevine başlayan Sahnûn'un ilk icraatından biri mezâlim ve hisbe yetkilerini üzerine alması ve İfrîkiye bölgesinde ilk defa bağımsız ve Kayrevan kadılığına bağlı bir hisbe teşkilâtı kurmasıdır. Vefatına kadar altı yıl devam eden kadılığı süresince Ağlebî hânedarı ve yöneticilerinin yolsuzluk ve hukuka aykırı uygulamalarını sürekli denetleyen, gerektiğinde mezâlim yetkisini kullanarak bilfiil müdahale eden Sahnûn, bu sebeple zor durumda kalan Emîr I. Muhammed'in taleplerini dikkate almadı ve zaman zaman istifa tehdidiyle görevini sürdürdü. Kendisini azletmeye cesaret edemeyen emîr, muhtemelen Sahnûn'un vefatından kısa bir süre önce onunla birlikte görev yapmak için Tıbnî adlı bir şahsı Kayrevan kadılığına getirdi. Sahnûn, bu durumu protesto etmek amacıyla yargı faaliyetlerinin yürütüldüğü Kayrevan Ulucamii'ndeki makamını terkederek davalara evinde bakmaya başladıysa da Tıbnî, Sahnûn'un yargı teşkilâtında görevli öğrencileriyle uğraşmaya başlayınca makamına geri dönüp onu evine çekilerek davalara orada bakmak zorunda bıraktı. Sahnûn'un kadılığı dönemindeki en önemli ve bölgenin ilim-kültür hayatını derinden etkileyen icraatından biri de Mu'tezilî ve Hâricîler'in tesirini kırmaya yönelik uygulamalarıdır. Bir gelenek halinde Kayrevan Ulucamii'nde devam eden, bütün mezhep ve fırka mensuplarının katılabildiği münazara meclisleri ilk defa Sahnûn tarafından yasaklandı; söz konusu fırka mensuplarının muallimlik, imamlık ve müezzinlik gi-

bi görevlerine son verildi. Daha önce emîrlere ait olan imamlık vb. görevlere tayin yetkisinin Kayrevan kadısına geçmesi de Sahnûn ile başlayan bir uygulamadır. Kendisinden önceki Mu'tezilî Kadî İbn Ebû'l-Cevâd'ın Sahnûn tarafından yargılanıp verilen sopa cezasının infazı sırasında ölmesi onun kadılığı dönemindeki en önemli olaylardan biridir. Kaynaklarda İbn Ebû'l-Cevâd'ın bir alacak davası yüzünden önce hapsedildiği ve borcunu reddettiği için sopa cezasına çarptırıldığına dair rivayetler öne çıkmakla birlikte çağdaş araştırmacılar bu olayı Sahnûn'un ehl-i bid'ata yönelik mücadelesiyle ilişkilendirme eğilimindedir (Cum'a Şeyha, s. 96-99; Necmeddin el-Hentâtî, s. 98). Kâdî İyâz da konunun bir alacak davası olduğunu uzun uzadıya anlattıktan sonra İbn Ebû'l-Cevâd'ın itikadî görüşleri sebebiyle cezalandırıldığına dair zayıf bir rivayete işaret eder (*Tertibü'l-medârik*, IV, 62). Bir süre bizzat yürüttüğü mezâlîm ve hisbe görevlerini yerine getirmek için ilk defa müstakil görevliler tayin eden Sahnûn'un yeni uygulamaları arasında şehir dışındaki küçük yerleşim birimlerine emîn adı verilen kadî nâibleri göndermesi, borcunu ödemekten kaçınanlara hapis cezasına ilâveten sopa cezası uygulaması ve kadınların gözetimindeki emanetler için yed-i emînler tayin etmesi de sayılabilir. Kayrevan Ulucamii'nde kadî için aynı zamanda duruşma salonu olarak kullanılan bir makam odası yapılması uygulaması da yine Sahnûn döneminde başlamış, daha sonraki bütün Mâlikî kadınlarınca sürdürülmüştür. 240 yılı Receb ayında (Aralık 854) Kayrevan'da vefat eden Sahnûn'un cenaze namazı Ağlebî Emîri I. Muhammed tarafından Bâbünâfî' Musallâ-

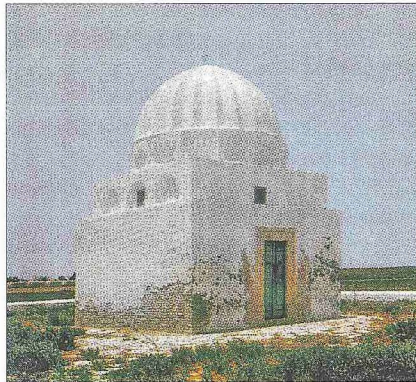
sı'nda kıldırıldı ve aynı yere defnedildi. Bugün Tunus'un Kayrevan şehri yakınlarında bulunan ve üzerine küçük bir türbe yapılmış olan kabir meşhur ziyaret mekânlarından biridir.

Sahnûn'dan önce Medine'ye giderek Mâlik ile görüşen otuza yakın İfrîkiyeli âlim, Mâlik'in temsil ettiği Medine hadis ve fıkıh birikiminin Kuzey Afrika'ya taşınmasında rol oynamış olmakla birlikte, gerek Tunus gerekse Kayrevan şehirlerinde Mâlik ve halkasının fikhî görüş ve fetvalarını esas alan güçlü bir fıkıh anlayışı ve düzenli bir eğitim geleneği oluşmuş değildi. Çoğu Sahnûn'un hocası olan bu âlimler arasında fikhî görüş ve fetvalarıyla öne çıkanların ya da fıkıh eğitimi verenlerin sayısı sınırlıydı. Bunların hemen hepsi Mâlik'in yanı sıra Ebû Hanîfe veya öğrencilerinin halkasında da bulunmuş, her iki fıkıh geleneğinin birikiminden istifade etmişti. İfrîkiye'de bir şahsa nisbet edilen mezhep anlamında Mâlikî mezhebinin temellerinin Sahnûn tarafından atıldığı söylenebilir. İlmî faaliyetlerinin öncelikli hedefi, Mâlik ve öğrencilerinin geniş bir coğrafyaya yayılmış olan görüşlerini bir araya getirmek olduğu anlaşılan Sahnûn (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 353; Kâdî İyâz, IV, 51) *el-Müdevven*'de toplamaya çalıştığı bu birikimi fetva ve yargı alanlarında etkili kılmış, kırk yılı aşkın hocalık hayatı boyunca yetiştirdiği çok sayıdaki öğrenciyle bu birikimi esas alan bir Mâlikî tedris geleneği oluşmasını sağlamıştır. Onun bütün bu alanlardaki faaliyetleri sayesinde, Ebû Hanîfe'nin temsil ettiği Kûfe fıkıhının hâkim olduğu İfrîkiye ve Mağrib bölgelerinde Mâlikî mezhebi teşekkül etmeye ve hızla yayılmaya başlamıştır. Hocaları İbnü'l-Kâsım ve Eşheb tarafından İfrîkiye'den çıkmış en güçlü fakih diye nitelendirilen Sahnûn'un kendi muhitinde Mâlik'ten sonra en güçlü fakih olarak kabul edilmesi, hatta Mâlik'in öğrencilerinden de üstün görülmesi (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 351-353; Kâdî İyâz, IV, 48-50) bu muhitte büyük bir şöhret ve güçlü bir ilmî otorite elde ettiğinin işaretidir. Kadılık görevine başladığı 234 (849) yılına kadar Kayrevan'a yerleşmediği anlaşılan Sahnûn'un kadılığı süresince Hanefî fakihlerinin bu çevrede etkin bir rol oynamaya devam etmesi ve onların adayı olan Süleyman b. İmrân'ın Sahnûn'un vefatından sonra Kayrevan kadısı olması Sahnûn döneminde Hanefîler'in etkisinin devam ettiğini ortaya koyar. Sahnûn'un kadılığa zorlanması ve Emîr I. Muhammed'i rahatsız eden uygulamalarına rağmen azledilmemesi ise Hanefîliğin yanı sıra onun tem-

sil ettiği Mâlikîliğin de önemli bir güce ulaştığının göstergesidir. Kadılığı kabul etmesinin sebeplerinden biri başta Mu'tezile olmak üzere ehl-i bid'atın bölgedeki nüfuzunu kırmak olan Sahnûn, kendisini aday gösteren Hanefî Süleyman b. İmrân'ı kadî yardımcılığına tayin ederek en azından Mu'tezilî olmayan Hanefîler'in desteğini almayı hedeflemiş olmalıdır. Daha sonra onu İfrîkiye'nin Bâce, Bicâye ve Ürbüs bölgesi kadılığına göndermesi ve kendi mezhebine göre hüküm vermekte serbest bırakması da bu çerçevede değerlendirilmelidir (Necmeddin el-Hentâtî, s. 53-54). Zira Sahnûn, kadılık ve imamlık gibi görevlere yaptığı diğer bütün tayinlerde kendi öğrencilerini tercih etmiştir. Onun kırk yıllık eğitim faaliyetinin yanı sıra altı yıllık kadılığı döneminde yapmış olduğu bu tayinler sayesinde Mâlikî mezhebi İfrîkiye'de ağırlığını hissettirmeye başladıysa da Tunus ve Kayrevan çevresine tamamen hâkim olup Mağrib'e doğru yayılması ve Hanefî mezhebinin bölgede etkisini yitirmesi muhtemelen Sahnûn'un öğrencileri döneminde, yani III. (IX.) yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleşmiştir. Sahnûn'un mezhep içindeki otoritesinin belirginleşmesi de aynı döneme rastlar (Kâdî İyâz, neşredenin girişi, I, 54; Necmeddin el-Hentâtî, s. 123-124, 140, 145). Nitekim *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* adlı eseri III. (IX.) yüzyıl sonlarından itibaren Kayrevan, Endülü, Mağrib ve Sicilya Mâlikîleri'nin bütün fikhî faaliyetlerinde esas aldıkları temel kaynak haline gelmiştir. İmam Mâlik için yazılan ilk menâkıb kitaplarının yazarlarınca aynı zamanda *Menâkıbü Şahnûn* türü eserler kaleme alınması, Ebû'l-Hasan el-Kâbisî'nin (ö. 403/1012) Sahnûn'u İbnü'l-Kâsım'dan üstün tutan ve Mâlik gibi tartışmasız bir otorite kabul eden değerlendirmesi (Kâdî İyâz, IV, 52), Mâlik'e intisap esasına dayanan mezhepleşme sürecinin tamamlandığı IV. (X.) yüzyılda Kuzey Afrika Mâlikî çevresinde oluşan Sahnûn otoritesinin açık göstergesidir.

Sahnûn'un mezhep içindeki şöhret ve otoritesinin oluşmasında en önemli pay şüphesiz sayıları 700'e ulaşan öğrencilerine aittir. Tabakat kitaplarında daha sonra yaşamış pek çok Mâlikî fakihinin Sahnûn'un öğrencilerinden ders aldıklarının belirtilmesi bu açıdan dikkat çekicidir. Mâlik'ten sonra en çok öğrenci yetiştiren Mâlikî imam olarak kabul edilen Sahnûn, bu açıdan Irak Mâlikî ekolünün kurucusu Kâdî İsmâil b. İshak el-Cehdamî ile karşılaştırılır ve mezhebi ayakta tutan dört imamın ilki sayılır (İbnü'l-Cellâb, neşredenin

Sahnûn'un Kayrevan yakınlarında bulunan türbesi

girişi, s. 92; Kādî İyâz, VI, 187-188). Sahnün'un bu sürece katkıda bulunan en meşhur üç öğrencisi oğlu Muhammed, İbn Abdûs ve Yahyâ b. Ömer el-Kinânî'dir. Bunlardan ilk ikisi, aynı çağda yaşamış ve mezhebin gelişmesine büyük katkıda bulunmuş dört Muhammed arasında yer alırken (Kādî İyâz, IV, 294) eserleriyle öne çıkan İbn Sahnün, ayrıca Mâlikî mezhebinin varlığını devam ettirmesini sağlayan altı büyük fakihden biri olarak kabul edilmektedir (Abdurrahman b. Muhammed ed-Debbâğ – İbn Nâcî, III, 110). Babasının Kayrevan kadılığı sırasında verdiği kararları *el-Ahkâm* adlı bir kitapta topladığı nakledilen İbn Sahnün (İbn Hazm, XI, 402), babasının eğitim öğretim ve öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşlerini günümüze ulaşan *Âdâbü'l-mu'allimîn* adlı eserinde bir araya getirmiştir. Mâlikîler arasında ilk hilâf ve tabakat yazarlarından biri olması, İbn Sahnün'un Mâlik'e nisbet edilen mezhep anlayışının oluşumunda önemli katkıları olduğunu gösterir (Necmeddin el-Hentâtî, s. 29; Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü*, s. 80). Yahyâ b. Ömer ise Sahnün sonrası dönemde Kayrevan'da *el-Muvatta'* ve *el-Müdevvene* rivayetinin tek kaynağı olup *el-Müdevvene*'nin yayılmasında en büyük pay ona aittir. Kayrevan Mâlikî ekolünün hâkim çizgisini oluşturan ve Yahyâ b. Ömer'e dayanan İbnü'l-Lebbâd – İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî silsilesi Sahnün'un görüş ve eserlerini sonraki nesillere aktaran en meşhur rivayet zinciridir (Ahmed b. Guneym en-Nefrâvî, I, 10; Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü*, s. 84-86). Sahnün'un tanınmış İfrîkiyeli öğrencileri arasında Habîb b. Nasr, İsa b. Miskîn, Kādî İbn Ebû Tâlib, Kādî Himâs b. Mervân, İbnü'l-Haddâd el-Mağribî, Cebele b. Hammûd ve Kādî Ebû'r-Rebî' Süleyman b. Sâlim el-Kattân sayılabilir. Muhammed b. Ahmed el-Utbî, Ebân b. İsa b. Dînâr, Bakî b. Mahled, Beyyânî ve İbn Vaddâh ise onun en meşhur Endülüslü öğrencilerindendir. Utbî'nin tanınmış eseri *el-Utbiyye (el-Müstahre)* İbnü'l-Kâsım, Eşheb ve İbn Nâfi'in Mâlik'in ders halkasında tuttukları ve Sahnün tarafından rivayet edilen semâ kayıtlarını, Sahnün'un bu hocalarının derslerinde tuttuğu ders notlarını ve kendi derslerinde sorulan sorulara vermiş olduğu cevapları (nevâzilü Sahnün) sonraki nesillere aktaran çok değerli bir kaynaktır.

Bütün fikhî faaliyetlerinin merkezine Mâlik ve onun ilim halkasının birikimini yerleştirmeye çalışan Sahnün'un fıkıh anlayışı

da büyük ölçüde Mâlik'in anlayışını yansıtır. Ebû Hanîfe ve halkasından farklı olarak bu tavrın belirgin özelliklerinden biri fetva verme konusundaki aşırı titizliktir. Kesin bir kanaate ulaşamadığı meseleler hakkında fetva vermekten bilhassa kaçınan, en iyi bildiği konularda bile fetva vermekte acele etmeyen, çoğu zaman soran kişiyi birkaç gün bekleten ve fetva konusunda cüretkâr insanların önünü kesmek isteyen Sahnün bu tavrıyla Selef âlimlerinin geleneğini sürdürmeye çalıştığını belirtir. Fetva konusundaki titizliğini koruyabilmek amacıyla özellikle yöneticilerden uzak durur ve onların fetva taleplerine ekseriyetle karşılık vermezdi (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 354-356; Kādî İyâz, IV, 75-77). Mâlikî tabakalarında yer almamakla birlikte bazı kaynaklarda nakledilen re'ye karşı mesafeli olduğuna dair rivayetlerden hareketle (Ebû Bekir el-Mâlikî, I, 354; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 191-200*, s. 277; a.e.: *sene 231-240*, s. 249; *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 122) Sahnün'un re'y karşıtı bir ehl-i hadîs mensubu olduğu söylenemez. Bu tür rivayetlere yansıyan, Selef'e ittibâ anlayışının re'y ve ihtihada karşı olmak şeklinde yorumlanması da isabetli değildir. Zira Sahnün, *el-Esediyye*'de eksik olan hadis ve âsârı ilâve etmeye çalışmakla birlikte *el-Müdevvene* hem muhteva hem üslup bakımından belirli bir fıkıh çevresine intisap esasına dayanan re'y fikhî anlayışını yansıtır. Mâlik'in fikhî görüş ve fetvalarına özel bir değer verdiği anlaşılacakla birlikte Sahnün, tercihlerinde kendini sadece Mâlik'ten gelen farklı rivayetlerle sınırlamayıp onun ilim halkasına, hatta Medine fikhına ait bütün birikimi dikkate alıyordu.

İtikadî konularda Selef akidesini benimseyen Sahnün'un ehl-i bid'atın tekfiri ve katli hususundaki görüşü hakkında farklı rivayetler vardır. Allah'ın sıfatları vb. konularda te'vile ve tartışmaya karşıdır. Ancak başta oğlu Muhammed olmak üzere öğrencileri kelâmla meşgul olmuş, hatta İbn Sahnün ile İbn Abdûs arasında iman konularında ortaya çıkan tartışmalar sebebiyle Sahnüniyye (Muhammediyye) ve Abdüsiyye (Şükûkiyye) diye anılan iki eğilim meydana gelmiştir.

Fıkıh sadece bir ilmi disiplin değil bir zihniyet ve yaşam biçimi, kulluk bilincinin bütün davranışlara yansımaları olarak algılanan Sahnün haramdan uzak durma hususunda titizlik gösterir, çevresinde bulunan ihtiyaç sahibi insanlarla yakından ilgilenir, çok tasaddukta bulunduğu için genellikle borçlu gezerdi. Güzel giyinmeye özen gös-

termekle birlikte hayat standardını yükseltmeye çalışmaz, mütevazı bir hayat sürer ve bunu sadece zühd ile değil müreffeh bir hayata alışıp zaman içerisinde yöneticilere muhtaç olmak istemeyişiyle açıklardı. Sâhil bölgesinde yer alan ribâtlarda kalarak sık sık görülen düşman saldırılarına karşı nöbet beklemeye çok önem verir, özellikle ramazan aylarını bu ribâtlarda geçirirdi. Sahnün'un teşvikleriyle yaptırılan Kasru Ziyâd Ribâtı, Sahnün ve öğrencilerinin yoğun ilgisi sebebiyle Mâlik'in yurdu diye meşhur olmuştur. Fransız şarkiyatçısı O. Houdas tarafından *Sahnoun, un jurisculte musulman du IIIe siècle de l'Hégire* adıyla bir monografi kaleme alınmıştır (Paris 1895). Muhammed Zeynühüm Muhammed Azb Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde *Fakihü İfrîkiyye Ebû Sa'îd 'Abdüsselâm b. Sa'îd el-ma'rûf bi-Sahnün* adıyla bir doktora tezi hazırlamış (1986), daha sonra bunu yayımlamıştır (*el-İmâm Şahnün*, Kahire 1992).

Eserleri. 1. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ**. Sahnün, *el-Esediyye* ile ilgili olarak Mısır'da yaptığı tashih çalışması sonucunda ortaya çıkan notları Kayrevan'a döndükten sonra bir yandan öğrencilerine okuturken aynı zamanda üzerinde uzun süren bir çalışma yapmış ve bu eserini meydana getirmiştir. Belirli bir tertibi olmayan *el-Esediyye*'yi öncelikle fıkıh bablarına göre düzenlemiş, en az beş altı yıl süren ilim yolculuğunda derlediği birikimi de bu esere yansıtmaya çalışmıştır. *el-Esediyye*'yi özellikle Mâlik ile irtibatı açısından gözden geçiren Sahnün, İbnü'l-Kâsım'ın rivayet ve tahrîc yoluyla Mâlik'e dayandırdığı görüşleri birbirinden ayırdı ve İbnü'l-Kâsım'ın ihtihadlarını belli ölçüde ayıkladı. Öte yandan Mâlik'in *el-Esediyye*'de yer almayan görüşleri ve İbnü'l-Kâsım dışındaki öğrencilerinin görüşleri ile yeni meseleler hakkında kendi sorduğu sorulara hocalarının verdiği cevap ve fetvaları, ayrıca hadis ve âsârı ilâve eden Sahnün, Mâlik ve öğrencilerinin görüşleri arasında tercihler yaptı, zaman zaman kendi görüşlerine de yer verdi. Sahnün'un şöhretiyle birlikte kısa zamanda yayılan *el-Müdevvene*, III. (IX.) yüzyıldan itibaren özellikle Kuzey Afrika ve Endülüs çevresindeki Mâlikîler'in temel kaynağı haline gelmiş, çok sayıda muhtasar ve şerh çalışmasına konu olmuş, en meşhur muhtasarı Berâzî'nin *et-Tehzîb'i el-Müdevvene* diye anılmaya başlanınca Sahnün'un eserine *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* denilmiştir. **2. *Nevâzilü Şahnün***. Mâlikî fıkıh literatüründe Sahnün'un gö-

rüşleri aktarılırken bu adla anılan bir kaynağa sık sık atıfta bulunulur. Ancak Nevâzîlû Sahnûn, Sahnûn'un telif ettiği bir eser olmayıp öğrencilerinin sorularına verdiği cevapların Utbî tarafından bir araya getirilmesiyle oluşan bir fetva derlemesidir ve büyük ölçüde Sahnûn'un rivayet ve görüşlerini aktaran el-'Utbiyye içinde bu başlık altında rivayet edilmiştir. Kaynaklarda Sahnûn'a ayrıca *Kitâbü'z-Züh'd ve Menâsikü'l-hac* adlı iki eser nisbet edilir. Bunlardan ikincisi hocası Eşheb'in *Kitâbü'l-Hacc'ı* üzerine yaptığı bir ihtisar olmalıdır. Brockelmann'ın Sahnûn'a izâfe ettiği *Kitâbü'l-Ecvibe ve Âdâbü'l-mu'alîmîn* (GAL Suppl., I, 300) İbn Sahnûn'a aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, "shn" md.; *Muvaṭṭa'û'l-İmâm Mâlik: Kit'a minhû bi-rivâyeti İbn Ziyâd* (nşr. M. eş-Şâzelî en-Neyfer), Beyrut 1984, neşredenin girişi, s. 44-45, 104-105; İbn Sahnûn, *Âdâbü'l-mu'allîmîn* (nşr. M. el-Arûsî el-Matvî), Tunus 1392/1972, tür.yer.; Ebû'l-Arab, *Ṭabakâtü 'ulemâ'i l-firkiyye ve Tûnis* (nşr. Ali eş-Şâbbî – Naîm Hasan el-Yâfi), Tunus 1985, s. 184-188, 220-223; a.mlf., *el-Miḥan* (nşr. Yahyâ Vehîb el-Cübûrî), Beyrut 1408/1988, s. 449-452, 465; Muhammed b. Hâris el-Huşenî, *Ḳuḍâtü Ḳurṭuba* (nşr. İz-zet Attâr el-Hüseynî), Kahire 1372, s. 88, 221, 236; İbnü'l-Cellâb, *et-Tefrîṭ* (nşr. Hüseyin b. Sâlim ed-Dehmânî), Beyrut 1408/1987, neşredenin girişi, I, 92; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâzû'n-nüfûs* (nşr. Beşîr el-Bekkûş – M. el-Arûsî el-Matvî), Beyrut 1401-1403/1981-83, I, 244, 262, 345-375; II, 451; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, XI, 402; Şîrâzî, *Ṭabakâtü'l-fukahâ* (nşr. Halîl el-Meys), Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 156, 160; İbn Meklû, *Teşķifü'l-lisân ve telķiḥu'l-cenân* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1990, s. 199; İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-taḥşîl* (nşr. Muhammed Haccî v.dğr.), Beyrut 1404-1407/1984-87, I-XX, tür.yer.; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, neşredenin girişi, I, 10-11, 54; a.e. (nşr. Muhammed b. Tâvîṭ et-Tançî v.dğr.), Rabat 1981-83, I, 25-26; III, 3, 80-84, 141, 298; IV, 45-88, 197-198, 294, 384; V, 111; VI, 187-188; *Fehrese* (nşr. M. Fuâd Mansûr), Beyrut 1419/1998, s. 236; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *Zemmu't-te'vîl* (nşr. Bedr b. Abdullah Bedr), Küveyt 1416/1995, s. 24; İbn Halikân, *Vefeyât*, III, 181; Abdurrahman b. Muhammed ed-Debbâğ – İbn Nâcî, *Me'âlimü'l-îmân* (nşr. Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr – Muhammed Mâdûr), Kahire 1972, II, 77-104, 144-145, 233-234; a.e. (nşr. Muhammed Mâdûr), Tunus 1978, III, 110; Zehebî, *Târîḫu'l-İslâm: sene 191-200*, s. 277; a.e.: sene 231-240, s. 249; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 88; IX, 122; XII, 67; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Beyrut 1981, X, 323; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb* (nşr. Me'mûn b. Muhyiddin el-Cennân), Beyrut 1417/1996, s. 263-268, 292, 342, 348, 355; Ahmed b. Guneym en-Nefrâvî, *el-Fevâkiḫü'd-devânî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 10; *el-Hulelû's-sündüsüye*, I, 237, 307; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 300; Muhammed el-Hudârî, *Târîḫu't-teşķrî'l-İslâmî*, Beyrut 1400/1980, s. 202; Abdülazîz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fikḫi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 305; M. Muranyî, "Fiḫ",

Grundriss der Arabischen Philologie (ed. W. Fischer – H. Gaetje), Wiesbaden 1987, II, 299-325; a.mlf., *Dirâsât fi meşâdirü'l-fikḫi'l-Mâlikî* (trc. Ömer Sâbir Abdülcelîl v.dğr.), Beyrut 1409/1988, s. 165; Hasan Hüsnî Abdülvehhâb, *Kitâbü'l-'Ömr fi'l-muşannefât ve'l-mu'ellîfîne't-Tûnisîyyîn* (nşr. Muhammed el-Arûsî el-Matvî – Beşîr el-Bekkûş), Beyrut 1990, I, 585-586; Cum'a Şeyha, "Nazra nakdiyye fi tercümeti Sahnûn", *Buḥûs müḥdât ilâ Muhammed et-Tâlibî fi 'idi milâdiḥi's-seb'in*, Menûbe 1993, s. 87-102; M. Muhtâr el-Ubeydî, *el-Hayâtü'l-edebiyye bi'l-Kayrevân fi 'ah-di'l-Eğâlîbe*, Tunus 1994, s. 75; Necmeddin el-Hentâtî, *el-Mezhebü'l-Mâlikî bi'l-garbi'l-İslâmî*, Tunus 2004, s. 29, 37-57, 94, 97-106, 123-124, 139-156; Ali Hakan Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü* (doktora tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10, 25, 75, 80, 84-86; a.mlf., "el-Müdevvenetü'l-kübrâ", *DîA*, XXXI, 470-473; Hüneyde Hafsa, "Sahnûn müctehiden fi'l-Müdevvenetü'l-kübrâ: el-Aḥkâmü'l-müstedellü 'aleyhâ bi-naşşı'l-Ḳur'ân enmüzcen", *IBLA*, sy. 191, Tunus 2003, s. 45-69; Mustafa Hizmetli, "Sahnûn Abdusselâm b. Said b. Habib et-Tenûhi'nin Kazâ ve Hisbe Faaliyetleri", *AÇİFD*, XLV/1 (2004), s. 191-202; F. Krenkow, "Sahnûn", *İA*, X, 67-69; G. Marçais, "Aghlabids", *EP* (İng.), I, 248; Muhammed Talbi, "al-Ḳayrawân", a.e., IV, 827; a.mlf., "Sahnûn", a.e., VIII, 843-845; Ali Bardakoğlu, "Abdullah b. Nâfi", *DîA*, I, 124; Cengiz Kallek, "Esed b. Furât", a.e., XI, 366-367; a.mlf., "Hisbe", a.e., XVIII, 138-139; M. Yaşar Kandemir, "el-Muvatta", a.e., XXXI, 416.

ALİ HAKAN ÇAVUŞOĞLU

SAHR b. KAYS

(bk. AHNEF b. KAYS).

SAHRE

(bk. KUBBETÜ's-SAHRE).

SAHTİYÂNÎ

(bk. EYYÜB es-SAHTİYÂNÎ).

SAHUR

(السحور)

Oruca hazırlık amacıyla
imsak vaktinden önce yenen yemek.

Sözlükte "sabah olmadan önceki vakit, gecenin son üçte biri" anlamındaki *seher* kelimesiyle aynı kökten gelen *sahûr* (*sehûr*, *sühûr*), dinî bir terim olarak oruç tutmaya hazırlık olmak üzere fecrin doğmasından önce yenen yemeği ifade eder. Bazı hadislerde bunun için "ekletü's-sehar / ekletü's-sühûr" tabiri kullanılmıştır. Sahur kelimesi çok sayıda hadiste geçmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şvm" md.). Tef-

sir, hadis ve fıkıh kaynaklarının ortaklaşa verdiği, başlangıçta oruç yasakları geceden başladığı halde Bakara sûresinin 187. âyetiyle bu sürenin fecre kadar uzatıldığı yönündeki bilgi dikkate alındığında sahura imkân veren temel meşruiyet delili bu âyetin, "Fecirden siyah ip beyaz ipten sizin için ayırt edilir hale gelinceye kadar yiyecek ve içecek" meâlindeki kısmı olup sahura kalkmanın dinen teşvik edildiğini gösteren dayanak konuya ilişkin hadislerdir. Oruç tutacak kişinin sahur yemeği yemesinin mendup olduğu hususunda İslâm âlimleri icmâ etmiştir (İbnü'l-Münzîr, s. 104).

"Sahura kalkın, zira sahurda bereket vardır" gibi sözleriyle sahur yemeğini teşvik eden Hz. Peygamber'in (Buhârî, "Şavm", 20; Nesâî, "Şiyâm", 18-19, 24; Tirmizî, "Şavm", 17) uygulamalarıyla da sahura önem verdiği görülür. Bazı hadislerde sahurun tamamen terkedilmeyip bir yudum su ile bile olsa yerine getirilmesi tavsiye edilmiş, sahura kalkanların Allah'ın rahmetine ve meleklerin duasına mazhar olacağı belirtilmiştir (*Müsned*, III, 12), sahur yemeği "mübarek gıda" olarak nitelenmiştir (Ebû Dâvûd, "Şavm", 17; Nesâî, "Şiyâm", 25-26). Bütün bu delilleri dikkate alan fakihler sahura kalkmanın hükmünün sünnet olduğu sonucuna varmışlardır. Bu bağlamda mendup ve müstehap kelimelerinin kullanımının ise fıkıh usulündeki geniş anlamına göre olduğu anlaşılmaktadır. Bazı hadislerde ifade edildiği gibi (İbn Mâce, "Şiyâm", 22) sahurun tutulacak oruca güç yetirebilmek için vücuda besin sağlama amacı taşıdığı açık olmakla birlikte sahurda kalkan müminin asıl hedefi Hz. Peygamber'in sünnetini yerine getirerek bu vaktin feyiz ve bereketinden yararlanmaya ve neticede Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışmak olmalıdır.

Sahurun, müslümanların orucunu Ehl-i kitabın orucundan ayıran bir özellik olduğunu ifade eden hadis (Müslim, "Şiyâm", 46; Ebû Dâvûd, "Şavm", 16; Nesâî, "Şiyâm", 27; Tirmizî, "Şavm", 17) açıklanırken bu durumun müslümanlara önceki ümmetlere göre sağlanan bir kolaylık olduğu, dolayısıyla Ehl-i kitap'tan farklı davranarak sahura kalkmanın bu nimetin şükürü anlamına geleceği belirtilir. Sahuru son vaktine kadar uzatma, iftarı ilk vaktinde yapma ve namazda sağ eli sol el üzerine koymanın peygamberlerin özelliklerinden olduğuna dair rivayet (*el-Muvaṭṭa'*, "Kaşrû's-şalât", 46; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylaî, II, 470) önceki hadislerle çelişir görünmekle birlikte, -muhtemelen birinci hadi-